

Kriminaliteta in socialne spremembe

Vida Tomšič

Seje komisije za socialni razvoj Ekonomskega in socialnega sveta Združenih narodov (marec 1971) se je kot predstavnica Jugoslavije udeležila tov. Vida Tomšič — članica sveta federacije.

Ob tej priložnosti objavljamo prispevek tov. Tomšičeve na seji in povzetek razprave.

Tov. Tomšičevi se zahvaljujemo za gradivo, ki nam ga je dala na razpolago v angleščini.

Uredništvo

Pomembni jugoslovanski strokovnjaki, ki so sodelovali na četrtem kongresu OZN o preprečevanju kriminala in ravnanju s storilci, so ugotovili, da na kongresu predloženi dokumenti, poročilo svetovalnega odbora ter predlogi za prihodnji delovni načrt OZN odsevajo sklepe rodovitnih in sporazumnih razprav ter sodelovanja na četrtem kongresu. Zato se bom v svojem prispevku omejila le na nekaj strani predmeta, ki ga obravnavamo v komisiji za socialni razvoj.

Najprej bi se rada pridružila pohvali in zahvali japonski vladi in strokovnjakom, ker so tako popolno in uspešno organizirali četrti kongres OZN in toliko pripomogli, da je to srečanje delalo v razmerah, ki smo si jih lahko le želeli.

Moja delegacija ceni ugotovitve, ki so izid mednarodnega sodelovanja in kongresov v zadnjih desetih letih in ki so nam jih tako jasno in natančno predstavili g. De Seynes, g. Jansson in naši spoštovani kolegi, člani svetovalnega odbora. Pokazali so nam razmerja med socialnimi platmi kriminala in akcijami — upajmo torej, da bodo te ugotovitve odsevale prihodnje akcije na državnih in mednarodnih ravneh.

Pomemben sovpad se mi zdi, da smo to zadevo — kriminaliteto in socialne spremembe — obravnavali na isti seji komisije za socialni razvoj, na kateri smo razpravljali o dramatičnem socialnem položaju na svetu. Tako so ti dokumenti postali ilustracija, podoba druge strani sveta, ki jo težijo tako velikanska nerešena socialna vprašanja. Rabiti mora kot spodbuda, da se bomo odločneje lotili ravnanja s storilci, še bolj pa, da bomo pozornejši in da bodo dobili prednost celotne oblike preprečevanja, torej je nujno načrtovanje enotne ekonomske in socialne akcije.

V tej zvezi se moji delegaciji zdijo zelo pomembni tisti sklepi kongresa, ki skupaj s priporočili svetovalnega odbora strokovnjakov poudarjajo naslednje: kos moramo biti novim in kakovostno spremenjenim dimenzijam in oblikam kriminala. Čeprav je vir kriminala močno povezan z modernim razvojem, industrializacijo, urbanizacijo, tehnološkim napredkom, se vendar

ne bi smeli sprijazniti s to smerjo mišljenja. Pridružujemo se tudi spoznanju kongresa in strokovnjakov, da kriminal ni nujna posledica razvoja. Ko poudarjajo bistvene strani kriminala, svarijo, da je treba zbrati več znanstvenih in dodatnih podatkov, če naj ugotovimo vse povezave med posamičnimi in družbenimi pojavi. To pa nam bi omogočilo, da se ne bi bojevali le proti posledicam, ampak da bi predvsem že na začetku odstranjevali vzroke. Strokovnjaki tudi svarijo, da ravnanje s storilci kaznivih dejanj zahteva izredno visoke stroške — stroške, ki v nekaterih državah sploh niso več v sorazmerju z denarjem, ki se porabi za druge socialne ustanove, npr. za vzgojo otrok. Ta denar bi drugače lahko veliko prispeval k pravočasnemu preprečevanju kriminala. Kongres in strokovnjaki so tako podčrtali, kako pomembni so ukrepi tako imenovanega »načrtovanja družbenega varstva« kot dela splošnega narodnega razvoja. Nadalje so poudarili, kako pomembno je, da javnost sodeluje pri boju proti negativnim pojavom in pri njihovem preprečevanju.

Moja delegacija meni, da delovni načrt odseva potrebe, ki izvirajo iz sedanjega položaja in posebej želi pritrditi predlogu, naj se kar najbolj razširi in publicira deklaracija četrtega kongresa OZN za preprečevanje kriminala in ravnanje s storilci — kot to poudarja 35. člen listine E/CN.5/457. Ker obstaja globoka povezava med splošnim razvojem in kriminalom, je bistvenega pomena, da delovni načrt na tem področju tesneje povežemo z dejavnostmi, ki so povezane z drugimi zadevami delovnega načrta komisije za socialni razvoj.

Sedaj mi, prosim, dovolite, da podam nekaj opazk na podlagi dokumentov pred nami in da poudarim tiste točke, na katere bi moja delegacija rada še posebej opozorila. Med naštetimi vzroki, ki v svetu povzročajo množične in kakovostne nove pojave kriminala, kolikor vem, dva pojava nista bila poudarjena. Prvič, napadalne vojne v raznih delih sveta. Zdi se mi, da bi bilo treba natančneje ovrednotiti, kako tak dovoljen kriminal vpliva na vzgojo in oblikovanje ne le tistih, ki so v teh vojnah neposredno sodelovali, ampak tudi tistih, ki vidijo, kaj se dogaja nekaznovano. Drugič pa po mojem mnenju rasna diskriminacija, ki zajema čedalje večje dele sveta, in politike apartheida, ki je res ozemeljsko bolj omejena, močno otežujejo vest vsega človeštva.

Naša delegacija tudi pripominja, da bi morali, ko iščemo kakovostne razločke, razločevati med

tako imenovanim klasičnim kriminalom ter med nasiljem, ki izvira iz mladostnega nemira in boja proti diskriminaciji, boja ljudi za samoodločanje in političnega boja v posameznih deželah. Tak boj spremljajo nekatera nedovoljena dejanja, ki jih je vendar težko uvrstiti v isto rubriko kot kriminal. Čutimo, da je treba več poglobljenega študija, preden dejanjem lahko damo prvo ali drugo zaznambo. V zvezi s tem se ne moremo popolnoma strinjati s formulacijami na str. 6, tč. 3 in 4 listine E/CN.5/469.

Tu sede odlični strokovnjaki in udeleženci četrtega kongresa in imamo čast, da eden izmed njih vodi naša razmišljanja. Jaz bi lahko bila zastopnica tistih, ki so se v določenih razmerah znašli v zaporu, zaznamovani kot kriminalci. V preteklosti sem tri leta preživela v raznih zaporih stare Jugoslavije ter pod nemško in italijansko okupacijo. Boj naših narodov za nova družbena razmerja proti okupatorskim režimom so ti režimi imenovali veleizdajo in kriminal. Dosti mojih najozjih sorodnikov in prijateljev je izgubilo življenje z zaznamovanostjo banditov in kriminalcev, preživeli pa moramo nadaljevati boj za človekovo pravico, da bo vplival na razmerje okoli sebe, da se bo bojeval proti nečlovečnosti in nedemokratičnosti.

Zato pozdravljam dejstvo, da naslov te točke poudarja »socialne spremembe«. Prepričana sem, da se vsi strinjamo, da iracionalnega vedenja ljudi v teoriji ne obravnavamo več preprosto kot kriminal. Moramo proučevati in videti, ali je treba spremeniti družbena razmerja, da bodo ustrezala človeku, in ne le siliti človeka, da se prilagodi danim družbenim razmeram.

Glede tega se popolnoma strinjam s švedskim predlogom, da je treba proučiti, če »socialna obramba« odseva novo obravnavanje kriminala in njegovih korenin. Temu predlogu bi dodala še enega, namreč, ali lahko branimo le en sistem, ali pa bi morali vsa znamenja kriminala uporabiti kot znamenje, da so potrebne družbene spremembe, določene, kot znamenje, da je treba spremeniti družbo.

Upam, da navzoči strokovnjaki ne bodo užaljeni, če izrazim občutek — in vi, g. predsednik, ste me spodbudili — da je veliko strokovnjakov, čeprav delajo za dobro človeka, nagnjenih k temu, da v človeku vidijo le predmet svojih raziskav. Vendar jim to ne prepreči, da nas s svojimi odkritji ne bi poučili o sestavljenosti problema, ki ga raziskujejo. Vendar sodim, da je pri tem, ko problem obravnavajo tudi člani komisije za družbeni razvoj, bistveno prav sva-

renje in podpiranje usmerjenosti v interdisciplinarno raziskovanje — misel, ki jo dejansko vsebuje predlagani delovni načrt — ter kazanje na globlje družbene in gospodarske vzroke, slabe posledice in potrebne spremembe v položaju človeka v določeni družbi. Ista pripomba velja za udeležbo javnosti — ne da se misliti, da bi uspešno podpirali udeležbo javnosti pri preprečevanju kriminala, če te udeležbe nismo dosegli na vseh ravneh javnega življenja.

Po mnenju moje delegacije ima veliko kaznivih dejanj vendar globlje korenine v procesu boja proti veljavnemu družbenemu redu. Vsi se strinjamo, da je ta oblika protesta pogubna za posameznike in družbo kot celoto, pa tudi — kar je pomembnejše — ne more pripeljati do pravega napredka in demokratičnih družbenih sprememb. Nasprotno, povzroči lahko celo poslabšanje položaja (prim. op. str. 4, dok. 461):

»Zatiranje kriminala za vsako ceno seveda ne more biti sprejemljiva socialna ali politična politika. Socialno sprejemljivi načrti za preprečevanje kriminala morajo biti sestavljeni tako, da varujejo pravice vseh posameznikov in da podpirajo razmere, kjer se te pravice lahko razvijajo. Te pravice naj bi uživali vsi — oseba, ki je žrtev kaznivega dejanja; oseba, ki je osumljena ali obtožena kaznivega dejanja; oseba, ki je obsojena zaradi kaznivega dejanja; in javnost, ki v določeno kaznivo dejanje sploh ni vmešana.«

Če se odkritosrčno trudimo, da bi kar najbolj zmanjšali delovanje takih pojavov, moramo jasno izjaviti, da ni dovolj le ukvarjati se s kršilci veljavnega prava in reda, ampak tudi spreminjati, izpopolnjevati in izboljševati družbeni red.

V zvezi s tem čutimo, da je ta točka še klic po enotnem nastopu, ko se trudimo, da bi uresničili cilje drugega desetletja razvoja.

Iz angleščine prevedla
Vera Lamut

KRIMINALITETA IN SOCIALNE SPREMEMBE — OBRAVNAVA V ZDRUŽENIH NARODIH

Komisija za socialni razvoj Ekonomsko socialnega sveta Organizacije združenih narodov je imela 11. in 13. marca letos v New Yorku svojo dvaindvajseto sejo; obravnavala je razmerje med kriminaliteto in družbenimi spremembami. Naša delegatka v tej komisiji je bila V. Tomšič

(njen delež v razpravi v celoti priobčujemo). V razpravi so sodelovali tudi delegati naslednjih držav: Cipra (Sparsis), Združenega kraljestva (Fairn), Beloruske sovjetske federativne socialistične republike (Luzgin), Združene arabske republike (Khalifa, hkrati predsednik komisije), Indije (Naqui), Združenih držav Amerike (Plicker), Italije (Cao-Pina), Filipinov (Vercelles), Francije (Paolini), Costarike (Molina), g. Janson kot predsednik oddelka za socialni razvoj in g. Miyzaki kot zastopnik Japonske.

Uvodno poročilo je podal generalni sekretar za gospodarske in socialne zadeve, de Seynes.

Kriminaliteta in socialne spremembe¹

Že v poročilu o svetovnem položaju iz leta 1961 so bila mnenja, da je ločitev socialnega in ekonomskega dejavnika »artefakt akademske analize in upravnega porazdeljevanja resorjev«. Odločanje ne le da se največkrat ni naslanjalo na utemeljene trditve, ampak je bilo izid boja političnih interesov, pri tem pa dejanski namen odločitve dostikrat ni bil najbolj bistven. Odločalo se je tako in se še odloča ne glede na razumen sistem meril, po katerem bi se ugotovila vrednost določenega akcijskega ali sploh političnega načrta, ki zadeva to področje.

Načrtovanje vzgoje in izobraževanja bi se moralo ravnati tudi po dejanskem stanju v gospodarstvu in njegovih v načrtu predvidenih perspektivah. Vprašanje številčnega izražanja podatkov in v zvezi s tem primerne statistične razčlenbe vprašanj o vzgoji in podobnem je načrtovalce oviralo in jih še ovira, da so prisiljeni h kvantifikaciji, da ne najdejo načina, da bi podobne namene uvrstili v usklajeno celoto z načrtovano gospodarsko rastjo. Prav to je tudi povzročilo, da se državni denar pogosto ni porazdeljeval po natančnih in nedvoumih merilih, temveč po tem, kako dobro je kaka interesna skupina ali ustanova znala izrabiti položaj.

Kakor se lahko v znanosti dogaja, da brez eksaktnosti zlahka zaidemo v čisto umovanje, t. i. spekulacijo, tako se v politiki dogaja, da nedognanost argumentov, katerim je utemeljenost težko dokazati, omogoči zadostitev določenemu, in to ne vedno ravno pravemu družbenemu interesu.

Čeprav se pogosto tako misli, pa slabega in enostranskega načrtovanja družbenega razvoja ni kriva mlačnost ekonomistov, ki se ukvarjajo

z ekonometrijo, temveč eden izmed tistih kulturnih zaostankov, eden izmed tistih neravnovesij, ki se ne kažejo samo v družboslovju, ampak v znanosti sploh. To se kaže tudi v programu generalne skupščine: v njem so določbe, ki zadevajo tovrstne zadeve, prav po nepotrebem nedoločne in veliko preveč splošne.

Kaj storiti? Razgibati raziskovalno dejavnost, zbirati podatke in ustvarjati nove metode za razčlenjevanje družbenih strani razvoja! Vse to so reči, s katerimi se je OZN že od nekdaj ukvarjala. Toda te naloge ne more rešiti sama; z razpravami, poročili in akcijskimi programi pa lahko pripomore — prav kakor katalizator — k hitrosti kemične reakcije. Previdnost je sicer primerna, ne sme pa biti izgovor za izmikanje problemom in dejavnosti za njihovo razrešitev. Ekonometrične metode sicer niso neposredno uporabne v vsem družboslovju, s tem pa še ni rečeno, da jih lahko mirne duše zanemarimo. Še več, takoj ko so družbeni cilji določeni, obstaja dovolj načinov za načrtovanje dela za dosego postavljenega namena.

Da bi preudarno določili in ocenili družbene cilje, imamo na voljo tudi bolj približne metode in zanemarjati ne gre niti intuicije niti navadne empirične logične sodbe.

Sistemska razčlenba nam je omogočila, da upoštevamo vsa stališča, ki zadevajo medsebojno odvisnost posameznih dejavnikov in jih predstavimo v tabeli, ki kaže na njihovo zapleteno soodvisnost ter jih opremimo s kvalitativnimi in kvantitativnimi podatki v logičnem redu.

Prav tako je mogoče uporabljati socialne kazalnike. S tem se je ukvarjal raziskovalni inštitut Združenih narodov za socialni razvoj.

Čutiti je naraščajoč nagib k raziskovanju, opaziti ga je v okviru Združenih narodov sploh in posebej na tem področju. Ta nagib se usmerja k uporabnim raziskavam, ki naj vplivajo tudi na novo pojmovanje socialnih vprašanj — pojave kakor obrobnost, ekskluzija, dvojnost, ki so precej posledica nenadzorovanih populacijskih premikov in preseljevanja. Iz tega pa navadno izhaja neuravnovešenost. Te pojave najdemo v vseh temeljnih tipih sodobne družbe: predindustrijskem, industrijskem, poindustrijskem pa tudi v industrializirajočih se družbah. Imajo različne vzroke in posebnost, skupno pa jim je, da odsevajo zgrešen vzorec razmerij med posameznimi družbenimi skupinami.

Dvojnost v državah v razvoju je predvsem posledica sočasnega obstoja treh sektorjev: subsistenčnega, sektorja s tržnim gospodarjenjem

¹ De Seynes, E/CN.5/SR.532, str. 2—10.

na določeni stopnji specializacije in nazadnje sektorja, ki vsebuje obrobne oz. izločene družbene skupine, navadno jih najdemo ob robu mestnega sistema.

Vse to je skupno veliki večini razvijajočih se držav in spričo tega bi bilo dobro preudariti mogoče postopke za navezovanje ali vsaj olajšavo stikov med temi tremi sektorji, in sicer zaradi politično nevarnih stanj, ki se iz tega lahko rodé, pa tudi zaradi samega načrtovanja.

Spopad med dvema okoliščinama, industrializacijo in napredkom v kmetijstvu, pri čemer iz kmetijstva odhajajo najsposobnejši ljudje v industrijsko dejavnost, torej v mesto, zavira tudi samo industrijo, ker ji s tem uhajajo tržne možnosti na deželi. Čeprav je industrijski dejavnik dinamičen, ne more vsrkati čezmerne delovne sile, ki se seli v mesta, ter s tem preprečiti nezaposlenosti in iz nje izvirajoče nevšečnosti. Čeprav je bilo v kmetijstvu delovne sile preveč, pa v mestih zaposlovanje ni potekalo kot funkcija potrebe po delovnih mestih, ampak kot odvisna spremenljivka preveč optimistično ocenjene potrebe po zaposlovanju.

Pri takem premišljevanju je dobro ohraniti spoznanja, ki nam jih lahko daje preteklost, in ki raziskovalcu kažejo na strukturo politične moči ter na vzorec družbene razplastenosti.

V neposredni zvezi z ekskluzijo in obrobnostjo je tudi kriminaliteta. Pri tem je družbi postavljeno vprašanje, ali naj nanjo gleda kot na nekaj zares nenormalnega, kar se da s takimi ali drugačnimi ukrepi zadržati v vzdržnih mejah, ali pa naj se postavi na liberalno in individualistično stališče, ki namesto kaznovanih in zakonodajnih ukrepov pospešuje medicinske in upravne. Ali naj se na iztirjenost gleda kot na nekaj izjemnega ali le kot na nadaljevanje normalnega?

Tehnologija sicer omogoča obsežnejšo in drugačno kriminaliteto, omogoča pa tudi širše in boljše preprečevanje. Ko pa tako tehnologijo vpeljujemo v boj proti kriminaliteti, se začno zelo ostro postavljati vprašanja filozofske, etične in celo politične narave. Tehnologija namreč lahko zelo učinkovito seže po kriminalu, z istim zamahom pa lahko ogrozi ali izbrše celo vrsto človekovih pravic, ki danes vendarle veljajo za nedotakljive in za eno največjih pridobitev civilizacije, pridobitev, katere nikakor ne gre izpostavljati ogrožanju. Tako se tudi tehnologija ne kaže vedno kot dobra rešitev ali sploh kot rešitev.

Mednarodno sodelovanje

Večina govornikov v razpravi se je strinjala v tem, da je treba mednarodno sodelovanje usmeriti na tista področja kriminalitete, ki imajo že sama po sebi mednarodni značaj (ugrabitve diplomatov, narkomanija, ugrabitve letal ipd.).

V kazenskem pravu poteka proces dekriminilizacije nekaterih dejanj, medtem pa pri drugih vratih vstopajo v kazenske zakonike nova dejanja, ki so nevarna za celotno družbo, npr. onesnaženje človekovega okolja in izrabljanje porabnikov. Posebni težavi sta korupcija in organiziran zločin, navadno povezana.

OZN bi lahko pomagala kot središče menjave podatkov in primerjanje stališč. Posamezne države na hudodelstvo in iztirjenost različno reagirajo. Nagnjenje k preprostejšim rešitvam po poti kaznovanja je očitno. Točka politične nevtralnosti, na kateri morajo spričo svoje narave stati Združeni narodi, je v takem položaju problematična. To težavo je treba rešiti s humanitarnostjo, podobno kakor je to uspevalo in še uspeva UNICEF. Samo s tega stališča je namreč mogoče braniti mnenja in dajati nasvete, ki so politično nevtralni in katerih morebitna kolizija je sicer lahko vprašanje etike, ne more pa biti vprašanje političnega prestiža.

V takih rečeh se pokaže vsa nerodnost vloge OZN; OZN bi morala delovati kot katalizator, pa to pogosto že samo po sebi vsebuje nasprotje stališčem posameznih držav, ki so vendarle tudi same članice te organizacije. Odločilni sta lahko samo dve zadevi: teža utemeljitve in pritisk svetovnega javnega mnenja.

Tu se večkrat postavlja vprašanje istorodnosti podatkov. Ne gre namreč samo za različne načine zbiranja podatkov, temveč tudi za ideološke postavke, ki pogosto utemljujejo razlaganje podatkov ali celo pripravljenost določene države take podatke izdati.

Mednarodno sodelovanje se maha tudi na sodelovanje med posameznimi ustanovami Združenih narodov. WHO (Svetovna zdravstvena organizacija) ima prav tako kot ILO (Mednarodna organizacija dela) in UNESCO posreden ali neposreden stik s kriminaliteto. WHO se posveča skrbi za zdravstveno prizadete, ILO in UNESCO pa skrbita tudi za vzgojo in šolanje mladine. Imajo torej dober vpogled, kako bi se dalo z načrtovanjem človeškega dejavnika vplivati na zmanjšanje odklonskih pojavov.²

² Picker, E/CN. 5/SR 550, str. 6.

Podporo ima tudi misel o ustanavljanju inštitutov, kakor je npr. United Nations Asia and Far East Institute for Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Delegatinja Združenih držav je menila, da bi bilo treba kaj podobnega ustanoviti tudi za Afriko in Latinsko Ameriko. Taki inštituti bi lahko vzgajali vodilne kadre za tretman, morali pa bi se ukvarjati tudi z vzgojo raziskovalcev in načrtovanjem družbenega varstva. Prav bi prišli tudi za organizacijo seminarjev, konferenc in srečanj. Istim namenom pa lahko zelo dobro pomaga tudi Mednarodna revija za kriminalno politiko (izdajajo jo v angleškem, španskem, ruskem in francoskem jeziku). Prek nje je mogoče zelo učinkovito in v svetovnem obsegu razširiti znanje in pridobljene izkušnje.

Pripombe je bilo slišati na račun mreže dopisnikov, ker razmer v svojih državah niso prikazovali tako, kot bi bilo treba. Tega je krivo tudi tajništvo Združenih narodov, ker ni pošiljalo ustreznih in dovolj določenih vprašalnikov.

Generalni sekretar OZN je predlagal, naj bi ustanovili medagencijsko službo, ki bi se posvečala proučevanju kriminalitete in videti je, da je bil ta predlog vsaj pri nekaterih udeležencih razprave ugodno sprejet.

Izražena so bila mnenja, po katerih bi bilo treba poudarek mednarodnega sodelovanja prenesti na območne sfere, ker je razumljivo, da zemljepisna območja dostikrat, če že ne praviloma, združujejo države z vsaj približno enako razvojno stopnjo in torej tudi podobnimi težavami s kriminaliteto. V Rimu obstaja raziskovalni inštitut Združenih narodov za družbeno varstvo; pomagal naj bi kot »clearing-house« podatkov za Evropo. Glede sredstev tega inštituta je zastopnica Italije gđc. Cao-pina pripomnila, naj bi se raje uporabila praktično, kakor pa da gredo za financiranje znanstvenih raziskav;³ zastopnik Filipinov pa je nasprotno dejal, naj se raje posvetijo raziskavam, kakor jih je priporočil kongres v Kyotu (o teh kongresih glej v nadaljevanju!).⁴ V zvezi z območnim sodelovanjem smo slišali tudi predlog o seminarjih za pripadnike opsameznih območij.⁵

Komisija je prišla tudi do sklepa, da je treba okrepiti svetovalni odbor izvedencev za preprečevanje hudodelstva in obravnavanje prestopnikov (the Advisory Committee of Experts on the Prevention of Crime and Treatment of Offen-

ders). Ta odbor naj bi komisiji tudi v prihodnje predlagal, na kaj naj bo pozorna.

Glede na predlog, naj bi se ministri, ki skrbijo za družbeno varstvo v posameznih državah zbrali na posebnem sestanku (nekateri delegati so predlog podprli, drugi so bili proti), je ravnatelj oddelka za družbeni razvoj predlagal, naj bi se to uresničilo leta 1975 v Torontu. Tam bodo namreč Združeni narodi priredili kongres na temo »Preprečevanje hudodelstva in obravnavanje prestopnikov«.

Vprašanje kriminalitete in socialnih sprememb je bilo tokrat prvič pred komisijo za socialni razvoj.⁶ Leta 1950 so združeni narodi v resoluciji št. 415 sprejeli vrsto obveznosti. Ta načrt je obsegal prirejanje kongresov v zvezi s preprečevanjem hudodelstva in tretmanom delinkventov, izdajanje mednarodne revije za kriminalno politiko in organizacijo odbora ad hoc za preprečevanje hudodelstva in tretman delinkventov. V začetku je bil načrt Združenih narodov večinoma naravnana na popraviljalne ukrepe in ne toliko na preprečevanje. Ta načrt je bil tudi nekoliko ločen od obravnave splošnih socialnih zadev in ekonomske politike ter se je nagibal k težavam industrializiranih držav. Socialni načrt OZN je bil namenjen povojnim vprašanjem in na kongresu leta 1955 so bili večinoma delegati iz razvitejših držav.

Med letom 1955 do 1960 je kriminaliteta postala problem, ki so ga obravnavali v sklopu širše družbene in gospodarske problematike. Preprečevanju, predvsem mladoletniške kriminalitete, se je povečal pomen. Londonski kongres leta 1960 se je ukvarjal z mladoletniško kriminaliteto in preprečevanjem hudodelništva, ki izvira iz družbenih in gospodarskih premikov.

V naslednjih petih letih se je nagnjenje k obravnavanju kriminalitete v širšem socialnem kontekstu še okrepilo, hkrati pa je raslo zanimanje za tovrstne probleme po državah v razvoju.

Stockholmski kongres (1965) je obravnaval razmerje med socialnimi spremembami in družbo, ukrepe za preprečevanje povratništva ter probacijo in neinstitucionalne ukrepe, ukvarjal pa se je tudi s preprečevalnimi ukrepi in tretmanom mlajših polnoletnih prestopnikov. Tudi tu so se držali vodila, da je treba kriminaliteto obravnavati kot vprašanje celotne družbe.

V letih 1965 do 1970 se je poudarek prenesel na kolektivne ukrepe in Standardna minimalna

⁶ Jansson, E/CN.5/SR.548, gradivo 22. seje komisije za družbeni razvoj.

³ Cao-Pina, ibidem, stran 9.

⁴ Vercelles, ibidem, str. 10.

⁵ Paolini (Francija), ibidem, str. 12.

pravila za tretman delinkventov, in sicer predvsem v luči človekovih pravic.

Načrt za leta 1970 do 1975 predvideva usmeritev na tovrstna vprašanja po državah v razvoju in na učinkovito preprečevanje. Kongres v Kyotu (avgusta 1970) se je posvetil naraščajoči resnosti hudodelništva v dosti državah.

Seja komisije za družbeni razvoj (11. in 12. marca 1971) je očitno potekala v znamenju razmerja med razvojem in stranskimi učinki, ki vplivajo na družbene dezorganizacije.⁷

Razprava

G. Jansson, direktor odseka za socialni razvoj, je opozarjal zlasti na stranske učinke neusklajenega razvoja posameznih sektorjev. Zapletena tehnologija, s katero se srečujejo nanjo nepripravljeni ljudje, urbanizacija brez ustrezne industrializacije, razočaranje mladih ljudi, ki dokončujejo šole, pa ne dobe ustrezne službe — vse to lahko povzroči socialno dezorganizacijo. Naraščajoče brezpravje pogosto terja popolno preverjanje pravosodne ureditve. Nasilje, korupcija, organizirani zločini, narkomanija in podobno; vse to so samo znamenja socialne dezorganizacije: »Kaj je narobe z našo družbo?« se vprašuje g. Khalifa, zastopnik Združene arabske republike, in pri tem upa, da bo tako vprašanje kriminologe napotilo, da bodo kriminaliteto začeli proučevati v sklopu celotne socialne problematike in ne več kot svet zase. S takim lotevanjem pa je, po njegovem, družbeno varstvo dobilo svojo resnično perspektivo. Njegova glavna skrb za prihodnost bodi skrb za takšno načrtovanje, ki bo v kali preprečevalo odstopne pojave, kar pa je mogoče samo, če družbena obramba postane del državnega procesa načrtovanja.

Kaže, da je bilo v debati komisije za socialni razvoj pogostno mnenje, da bi bilo treba v družbeno obrambo pritegniti predvsem mladino.⁸ Razmere v družini, šoli in cerkvi ter razmerje mladine do kazenskega pravosodja se zastopniki Združenih držav zde za preprečevanje deviantno-

sti bistveni. Mnenja je tudi, da je treba z načrtovanjem družbenega varstva začeti v »slumih«, ki spremljajo mestna naselja skozi vso zgodovino. V literaturi je sporno, ali je »slum« posledica ali vzrok deviantnosti. Empirično so s posebnimi raziskavami (spot-mapping) ugotovili, da so vse stopnje deviantnosti (vštevši duševne bolezni) najvišje v teh mestnih četrtih. Spor pa se suče ob vprašanju, ali se niso ljudje šele po nastopu takih motenj priselili v »slum«, ker so hkrati verjetno tudi obubožali. Druge raziskave pa so pokazale, da je večina deviantnih oseb vendarle v teh četrtih že rojena in da je torej »slum« vzrok. To dejstvo uporabljajo tudi kot utemeljitev proti trditvi, da je iztirjenost osebnosti dedna.

G. Paolini, zastopnik francoske delegacije, je v svojem referatu poudaril, da razmerje med kriminaliteto in napredkom nikakor ni jasno, še več, da je obstoj hudodelstva le znamenje velikega vzpona v družbah, ki se spoprijemajo s hitrimi socialnimi in gospodarskimi spremembami. Doktrina, da je kriminaliteta nujno zlo, ki prinaša socialni razvoj, je znana. G. Paolini pa naraščanju hudodelništva pripisuje »inter alia medsebojnemu vplivanju demografskih dejavnikov«. Med te šteje naraščanje prebivalstva, selitvene procese, za katere smo že rekli, da povzročajo konflikte kultur in spremembo starostne sestave prebivalstva, natančneje — krepitev mlajših rodov glede na starejše.

Po tej precej široki razpravi je predsednik povzel, da se razvite in razvijajoče države strinjajo v tem, da vprašanje družbenega varstva postaja vsak dan bolj žgoče in da dosedanja politika na tem torišču ni bila ustrezna.

V gradivu Združenih narodov najdemo ob tej priložnosti izdelan povzetek razprave⁹ in iz njega povzemamo nekaj najzanimivejših misli.

Dobro in organsko nastajajoče načrtovanje družbenega razvoja in globlje proučevanje sestavljenosti in medsebojne odvisnosti posameznih pojavov naj nadomesti popreproščanje. Hudodelništvo je znamenje socialne disfunkcije in motenega socialnega metabolizma. Za prav tako znamenje velja naraščajoča strpnost do hudodelstva. Hudodelstvo in strah pred njim priznavata gospodarski razvoj in pomenita nenehno naraščajoč družbeni izdatek. Brezobzirna tekmovalna mrzlica, porabniška miselnost, zbiranje oblasti v rokah birokracije ali prevelika po-

⁷ Pojemovna zaznamba »socialna dezorganizacija« nekaterim avtorjem ne ustreza, češ da je presubjektivna, da dezorganizacija predpostavlja organizacijo, te pa pogosto ni; da »dezorganizacija« implicira vrednotenje; da deviantnost ne ogroža vedno središčnih vrednot določene družbe in da so pojavi, ki naj bi bili izraz dezorganizacije, pogosto zelo dobro organizirani (npr. prostitucija) in notranje trdni.

Glej Clinard, *Sociology of Deviant Behaviour*; Holt, Rinehart and Wilson, Inc., New York, 1965, str. 22/23.

⁸ Picker, E/CN.5/SR 550, str. 4.

⁹ Commission for Social Development, Report on twenty-second session (11–12 March 1971), Economic and Social Council, Supplement No. 3, New York 1971, United Nations.

pustljivost, odtujenost, ki pelje k eskapizmu, obrobne družbene skupnosti in drugi dejavniki peljejo k maraščanju hudodelništva. Tudi izraz »družbeno varstvo« nekaterim ne ustreza, češ da ne upošteva nujnih družbenih sprememb. Upanje, da bosta zvišanje življenjske ravni in izboljšanje družbenih služb samodejno vplivala na zmanjšanje hudodelništva, se je izjalovilo.¹⁰ Pri tem se je veliko načinov obravnavanja, zlasti kratkotrajne prostostne kazni, izkazalo ne le za neučinkovite, ampak celo za škodljive.

Načrtovanje bi moralo anticipirati mogoče kriminogene učinke in družbena akcija se ne bi smela omejevati na blažilne posege potem, ko je problem že navzoč. Reformirati bi bilo treba pravosodno ureditev, policijo, opravljanje kazenskih ukrepov, zakonodajo in kazensko pomoč ter doseči koherentno celoto. V boj proti kriminaliteti je treba pritegniti vso javnost, zlasti prek množičnih občil. V središču pozornosti so bila tudi »Standardna minimalna pravila za ravnanje z obsojenci«, poudarjali pa so tudi, da bi bilo treba močnejše uporabljati neinstitucionalne ukrepe. Spričo potrebe po boljši empirični podlagi za boj proti hudodelstvu je treba podpirati raziskovalno sodelovanje, menjavo izkušenj, zlasti pa razvoj tehnike načrtovanja in določanja vrednosti načrtov družbenega varstva. Očitna je bila tudi misel, naj se namesto temeljnih raziskav v ospredje postavijo uporabne.¹¹ Za boljšo menjavo znanja naj dvakrat na leto v angleškem,

¹⁰ Z vprašanjem, kako standard vpliva na stopnjo hudodelništva, so se ukvarjali tako ekonomisti kakor sociologi. Postavljajo dve trditvi. Po prvi revščina neposredno povzroča kriminaliteto, po drugi pa je gospodarski položaj oz. ureditev kot celota nosilec nasprotja interesov in poraja tudi deviantno (predvsem starejši, kot Smith, Ricardo in Marshal), drugega zastopa marksistična teorija.

Glej Clinard, op. cit., str. 99—105.

¹¹ Glej o tem Szabo, Normandeu, Leblanc, Aktualni problemi primjenjene kriminologije, Jugoslovenska revija za kriminologijo i krivično pravo, 1971, št. 1, str. 3—21.

francoskem in španskem jeziku izide »Mednarodna revija za kriminalno politiko, organizira naj se mreža dopisnikov iz posameznih držav.

Z devetnajstim glasovi (ob treh vzdržanih) je bil sprejet osnutek resolucije; v njej se postavljajo tudi naslednje zahteve:

1. Združeni narodi naj skrbijo za razvoj območnih inštitutov za kriminologijo, da bi le-ti razvijali vzgojno in raziskovalno dejavnost;

2. Združeni narodi naj vladam, ki to zaprosijo, dajo kar najširšo pomoč za preprečevanje hudodelništva;

3. Združeni narodi naj skrbijo za menjavo znanja na seminarjih, tečajih in srečanjih na državnih, območnih in medobmočnih ravneh;

4. Združeni narodi naj skrbijo za razširjanje »Mednarodne revije za kriminalno politiko«;

Če bi na koncu želeli povzeti dogajanje v palači OZN v New Yorku meseca marca letos, bi lahko ugotovili naslednje:

1. V govorih se je izkristaliziralo mnenje, da se vprašanju kriminalitete v Združenih narodih ne posveča dovolj pozornosti;

2. da razmerje med stopnjo in vrsto hudodelništva ter družbenim razvojem ni zadosti raziskano in da bi države morale temu posvetiti več pozornosti.

3. Izraženih je bilo precej misli o etiologiji kriminalitete.

Te misli je težko strniti, ker so raznovrstne in neenako utemeljene.

4. Ob takih priložnostih nujna splošnost razprave vendarle ni rodila samo deontoloških deklaracij v smislu »treba bi bilo«, »mora biti« in podobno. Razprava je prerez pojmovanja kriminalitete v svetu. Zato pa najbrž lahko rečemo, da je bil namen dosežen.

Na podlagi gradiva ZN
pripravil Boštjan Zupančič,
asistent pravne fakultete
v Ljubljani